

Evoluutiopsykologien ja kaksostutkijoiden poliittisista motiiveista

Osmo Tammissalo

Perinnöllisyystieteilijä Petter Portin kutsuu minua taitavaksi manipuloijaksi käyttäytymisgenetiikkaa esittelevän kirjoitukseni johdosta (*Tieteessä tapahtuu* 3/2004). Artikkelissani kävin läpi kyseisen tieteenalan metodeja, ongelmia ja löydöksiä mm. kognitiotieteilijä Steven Pinkerin, neuropsykologi Veijo Virsun ja biologi Matt Ridley'n kirjoituksiin perustuen. Portinin mukaan kirjoituksellani on kuitenkin enemmän tekemistä politiikan ja "vain vähän tekemistä tieteellisen totuuden kanssa". Jos Portinin tekstistä poistetaan poliittisten ja ideologisten motiivien etsiminen sekä persoonaan käyvät vihjaukset, jäljelle ei jää paljoa.

Kirjoitukseni "Geenit, ympäristö ja käyttäytyminen" (*Tieteessä tapahtuu* 1/2004) on Portinin mukaan "manipulointiyritys", "tahallista sumutusta" sekä "pahansuovaa piilovaikuttamista". Lisäksi hän vihjailee useaan otteeseen, että olisin muka jonkinlainen amerikkalaisen oikeistotaantumuksen ystävä. Arvaus osui erittäin kauas. Kaikei minun kannattaisi muuttaa Yhdysvaltoihin, jossa Pinkerin ja Ridley'n kaltaisilla tutkijoilla on Portinin mukaan "tämänhetkisessä poliittisessä tilanteessa oikeat kissan päivät". Mistä ihmeestä Portin oikein puhuu?

Kasvanut kiinnostus Pinkerin ja muiden evoluutiopsykologien kuvaamiin perhe- ja mo-

raalitunteisiin ei taatusti perustu poliittisiin ideologioihin tai eduskuntavaalien läheisyyteen, kuten Portin on eri yhteyksissä väittänyt. Kysymys on vain uusimman biologisen teorian soveltamisesta ihmiseen. Mutta miten on Portinin omien poliittisten intohimojen laita? Monet biologit ovat 1970-luvun taistolaisajoistaan asti käyneet poliittisluontoista mustamaalauskampanjaa syyttäen sosiobiologiaa konservatiivisuudesta, geneettisestä determinismistä ja vieläkin pahemmasta.

Ex-marxilaisille biologeille näyttää olevan sydämen asia korostaa ympäristön merkitystä ja väheksyä geenejä. Evoluutiopsykologian mukaan ihmisen genomiin sisältyy oletus siitä, että hän kasvaa ihmisen kulttuuriympäristössä; kurnunpää soveltuu puhumiseen, aivot soveltuvat kielen oppimiseen jne. Simpanssin perimään taas sisältyy oletus siitä, että simpanssivauva kasvaa simpanssiyhteisön jäsenenä. Mikään yksilön kehitykseen vaikuttava ympäristö ei kuitenkaan pysty tekemään simpanssista fyysisesti ihmisen kaltaista ja päinvastoin. Sama koskee käyttäytymistä ja psykologiaa.

Totta kai ääriolosuhteet estävät lajityypillisen psykologian kehittymisen. Esimerkiksi pitämällä lasta pimeässä voimme estää hänen näköaistiaan virittymästä ja näin tehdä hänestä sokean. Pimeässä pidetty lapsi kenties ryhtyy käyttämään kuuloaistia liikkumisensa apuna, mutta millään tempulla hänestä ei tule lepakon kaltaista kaikuluotaajaa. Lajien välisen vertailun kannalta Portinin väite, että "havaitseminen täytyy oppia" on harhaanjohtava. Lajivertailun kannalta myös yksilöiden väliset persoonallisuuserot, jotka siis nyt ovat kiistanaiheena, ovat äärimmäisen vähäpätöisiä. Mikään kulttuuriympäristö ei tee ihmisten välisiä eroja niin suuriksi, ettei ihmisen psykologiaa voisi tutkia yhden ja saman tieteenalan piirissä.

Vallitseva *tabula rasa* -teoria kiistää ihmislajin myötäsyttyisen psykologian kahdella tavalla. Ensinnäkin kiistetään geneettisen ihmisluonnon olemassaolo evoluutiopsykologien tarkoitta-

tamassa mielessä. Toiseksi *tabula rasan* kannattajilla on tapana kiistää myötäsyttyiset, käyttäytymiseen vaikuttavat persoonallisuuserot. Nämä ihmisyksilöiden väliset erot ovat tietysti mitättömiä lajivertailun näkökulmasta, mutta ne ovat kuitenkin todellisia. Kaksostutkimus vertailee yhdessä ja erillään kasvaneita identtisiä kaksosia, epäidenttisiä kaksosia, tavallisia sisaruksia sekä perheeseen adoptoituja lapsia keskenään. Tällainen vertailu on ylivoimaisesti paras menetelmä selittää perimän ja ympäristön vaikutusta yksilön persoonallisuuteen. Eikä siinä ole mitään poliittista.

Luulisi, että jokainen geeneistä ja persoonallisuuseroista kiinnostunut olisi innostunut kaksostutkimuksista. Siksi perinnöllisyystieteilijän sanomaksi seuraava kommentti on hämmästyttävä: "Kaksostutkimusten perusteella tehdyt johtopäätökset sellaisina kuin Tammissalo ne esittää eivät ole luotettavia kuvaamaan ihmisten käyttäytymispiirteiden genetiikkaa yleensä, koska kaksoset muodostavat aina erikoistapausten". Ensinnäkin, esitystapani perustuu maailman johtavien kaksostutkijoiden esitystapaan. Toiseksi identtisten kaksosten kaltaiset kloonit ovat juuri erikoisuutensa johdosta kiinnostava tutkimusaineisto.

Portin vähättelee kaksostutkimuksen menetelmiä myös sen takia, että hänen mukaansa ne on kehitetty "eläinjalostuksen tarpeisiin", eivätkä ne täten sovellu "lainkaan ihmisen käyttäytymistutkimukseen". Kuulen ensimmäistä kertaa, että menetelmä olisi kehitetty eläinjalostusta varten. Ja vaikka näin olisikin, metodologian sopivuutta ei ratkaise se, mitä varten se on alun perin kehitetty, vaan sen avulla saadut empiiriset tulokset. Kaksostutkimuksista saadut havainnot geenien ja ympäristön vaikutuksista yksilön persoonallisuuden kehitykseen eivät häviä, vaikka Portin kuinka sitä toivoisi.

Kirjoittaja on elintarviketieteiden maisteri, Darwinseuran puheenjohtaja ja luonnontieteisiin keskittynyt vapaa toimittaja.